

יבוא, יצוא ומה שביניהם סקירות וחידושים בענייני חוק ומשפט

עו"ד גיל נדל, ראש תחום יבוא, יצוא וסחר בינלאומי במחלקת מיסים ותגמול בכירים

חובות רשויות השלטון כלפי האזרח

עו"ד גיל נדל

פעמים רבות, במהלך התנהלות שוטפת מול רשויות השלטון, נתקלים יבואנים ויצואנים בהחלטות בלתי מבוססות ובלתי מנומקות של הרשויות, לרבות "בקשתך נדונה ונדחתה", "לפי המידע שברשותנו הנך נדרש ל"... וכדומה. התנהלות זאת אינה תקינה מבחינת דיני המשפט המנהלי, שכן לרשויות השלטון יש חובות כלפי האזרח: חובת ההגינות, חובת ההנמקה, החובה לשמוע את האזרח ועוד.

חובת ההגינות

"היחיד והשלטון אין הם שווי-זכויות, אין הם שווי-כוחות ואין הם שווי-מעמד", כתב שופט בית המשפט העליון, מישאל חשין, בפסיקת בג"צ שהתייחסה לאגף המכס והמע"מ. "...השלטון מחזיק בידו רוב כוח, רוב עוצמה ורוב עושר, עד שהיחיד - יהיו כוחו, עוצמתו ועושרו רבים ככל שיהיו - לא ישווה לו ולא ידמה לו". מסיבה זו, הדגיש השופט חשין, חלה על הרשויות חובת ההגינות.

קבלת החלטה על בסיס תשתית עובדתית מתאימה

החלטת הרשות חייבת להתבסס על תשתית עובדתית מתאימה, והיא אינה יכולה להתקבל על סמך נתונים חלקיים ובלתי מספקים. "החלטתה של רשות סטטוטורית", קבע בג"צ בעתירה נגד שר המשפטים, "חייבת להישען על נתונים בדוקים היכולים לשמש תשתית סבירה להחלטתה ומבססים אותה...". "בחינה נכונה ומקצועית של העובדות היא לב לבה ומהותה של תקינות קבלת ההחלטה המנהלית", קבע בית משפט מחוזי בתביעה נגד שר המסחר והתעשייה.

זכות עיון במסמכי הרשות

זכותו של כל אזרח לעיין במסמכי הרשויות, אלא אם הדבר פוגע באינטרס ציבורי חשוב. בפסק דין תקדימי שנתן בשנת 2004 בית המשפט העליון, נקבע כי זכות העיון של הנישום במסמכי רשות המס ששימשו להחלטה נגדו הינה כלל מחייב, וכי רק במקרים חריגים, כגון חשש לשיבוש הליכי חקירה, לא ייחשף החומר בפני האזרח. בין היתר נקבע כי "הנחת המוצא היא כלל הגילוי... החיסיון אינו מיועד להקנות יתרון טקטי לרשות המס במחלוקתה עם האזרח."

קבלת מידע מהרשות

באמצע שנת 1999 נכנס לתוקף חוק חופש המידע, התשנ"ח-1998, המעגן את זכותו של כל אזרח ותושב ישראל לקבל מידע המצוי בידי רשויות ציבוריות בישראל. מדובר ב"כל מידע המצוי ברשות ציבורית, והוא כתוב, מוקלט, מוסרט,

מצולם או ממוחשב". הגדרת "רשות ציבורית" כוללת רשימה ארוכה מאד, לרבות ממשלה ומשרדי ממשלה, רשויות מקומיות, הכנסת ועוד.

על מנת לקבל את המידע צריך המבקש להגיש בקשה לממונה על חופש המידע. המבקש אינו חייב לציין מדוע הוא מבקש את המידע.

אולם, קיימים חריגים לחובתה של הרשות למסור מידע, בהם היא רשאית לסרב למסור מידע בדבר דיונים פנימיים ועוד, ובכלל זה כאשר על הרשות מוטלת חובת סודיות כלפי גורם אחר, כאשר גילוי המידע מהווה פגיעה בפרטיות וכדומה.

החלטה של הרשות לא למסור מידע אינה סוף פסוק בעניין, שכן ניתן לערער על החלטת הרשות בפני בית המשפט. תמונת המצב בעניין חופש המידע הינה "ורודה" למדי, הניסיון מלמד כי בתי המשפט מפרשים בליברליות את החוק, ונוטים ככל האפשר לתמוך בזכות לקבל מידע. כמו כן, החלטות בתי המשפט ניתנות באופן יחסי ומהיר.

כך למשל, טיפלנו בעבר בבקשה מצד לשכת המסחר תל אביב לקבל מידע אודות אופני טיפול משרד הבריאות ביבוא מזון רגיש.

נציין כי קבלת המידע מהרשות אפשרית לא רק בהליכים על-פי חוק חופש המידע, אלא גם במסגרת הליכים אזרחיים שבהם הנישום מתדיין עם הרשות. בפסק דינו של בית המשפט המחוזי בירושלים, שאושר בחלקו בבית המשפט העליון, נקבע כי יבואן זכאי לקבל מרשות המכס מידע בדבר סיווגם של מוצרים שיובאו בעבר על-ידי יבואנים אחרים. בית המשפט קבע כי אופיו של המידע המבוקש מצדיק את גילוי, שכן אופן סיווגם של מוצר כזה או אחר אינו מידע חסוי. עוד נקבע בעבר, על-ידי בית המשפט העליון, כי נישום זכאי, בנסיבות מסוימות, לקבל מידע על שומות שהוצאו לנישומים אחרים.

החובה לנמק

רשויות השלטון חייבות לנמק את החלטותיהן. בג"צ קבע כי חובת ההנמקה חלה לא רק על בית המשפט, אלא גם על רשויות מנהליות באשר הן.

בית המשפט מתח בעבר ביקורת קשה על רשות המכס, שהטילה היטל מבלי לנמק אותו במידה מספקת: "...המשיב (=רשות המכס) נהג במקרה זה בצורה הראויה לביקורת רצינית, שכן בהחלטתו על הטלת ההיטל הוא לא ציין את הבסיס החוקי להטלת ההיטל ולא את דרך החישוב, ובכך העמיד את המערערת במצב "קפקאיי" שעליה להתגונן בפני חיוב שמהותו כלל אינה ברורה."

החובה לקיים שימוע

אחת החובות החשובות של רשות שלטונית, היא החובה לשימוע את האזרח לפני קבלת החלטה שפוגעת באינטרס מוגן שלו (זכויות קניין, חופש העיסוק ועוד).

להלן דברים שאמר בית המשפט העליון כשקיבל את ערעורה של חברה בעניין זה: "...היות שהחלטה לחלט את הטובין פוגעת בקניינן... קמה להן הזכות להישמע בפני המכס בטרם תתקבל החלטת החילוט, ומנגד מוטלת על המכס החובה לאפשר להן לממש זכות זו."

במידה וקיבלתם מהרשויות החלטה לא מנומקת - דרשו לקבל את הנימוקים. החלטת הרשות נראית בלתי מבוססת?
בקשו לעיין בחומר העובדתי. הנכם סבורים שיש לכם מה לומר בעניין ושאתם עלולים להיפגע? דרשו מהרשות לשמוע
אתכם. יש לרשויות השלטון חובות כלפיכם, ויש לכם את הזכות לעמוד על כך שהן ימולאו.

* * *

הסקירה לעיל הינה בבחינת תמצית. המידע הכלול בה נמסר למטרות אינפורמטיביות בלבד ואין במידע כדי
להוות ייעוץ משפטי. לקבלת פרטים נוספים, אנא פנו לעו"ד גיל נדל - ראש תחום יבוא, יצוא וסחר בינלאומי
במחלקת מיסים, בדוא"ל Gill.Nadel@goldfarb.com ו/או בטלפון 03-6089979.